

І.М. Вигівська, к.е.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет
В.К. Макарович, к.е.н.
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Структурування факторингового бізнесу: облікові аспекти

Теоретично обґрунтовано приналежність факторингу до основної операційної діяльності факторингової компанії, що надало можливість структурування факторингового бізнесу за видами діяльності. Відсутність єдиного підходу до класифікації факторингу (факторингових послуг) дозволили систематизувати та уточнити їх класифікацію як основу розробки обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками факторингового бізнесу. Виділено класифікаційні ознаки, такі як: право зворотної вимоги (зворотний, беззворотний); територіальна ознака (міжнародний, внутрішній); предмет договору факторингу (реальний, консенсуальний); наявність повідомлення боржника (конвенційний, конфіденційний). Структурування факторингового бізнесу сприяє ідентифікації ризиків господарської діяльності факторингової компанії залежно від виду факторингу, розробці методичного забезпечення бухгалтерського обліку факторингових операцій в умовах ризику, пошуку методів управління ризиками діяльності та визначенню ефективності управління в цілому.

Ключові слова: факторинг; факторинговий бізнес; ризик; господарська діяльність; бухгалтерський облік; класифікація

Постановка проблеми. Важливе значення для розвитку ринку факторингових послуг має його науково-обґрунтована класифікація для цілей бухгалтерського обліку та економічного аналізу, що забезпечить можливість удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками.

Наразі в Україні не існує законодавчо встановленої класифікації факторингу, а це, в свою чергу, не дає можливості детально дослідити кожен із видів та чітко визначити переваги і недоліки. Разом з тим, це заважає правильному відображенню факторингових операцій на рахунках бухгалтерського обліку, оскільки, відмінності між видами договорів за суб'єктами (резидент чи нерезидент), наявністю прав та обов'язків у сторін чи моментом виникнення зобов'язань мають різне значення та наслідки у бухгалтерському обліку та податкових розрахунках. Тому, розкриття класифікації факторингу дозволить більш детально розглянути окремі види факторингових операцій та дати характеристику кожному з них. Класифікація факторингових операцій для цілей бухгалтерського обліку надасть можливість точно та достовірно вести облік цих операцій та визначити їх ефективність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями класифікації факторингу займалися такі вчені, як: О.Д. Вовчак, Г.Є. Шпаргало, Т.Я. Андрейків [1], О.Ю. Євсейкіна [2], І.І. Іваш [3], О.М. Левченко [4], В.П. Ляшко [5], С.В. Науменкова [6], О.В. Орлова [7], О.І. Пальчук [8], О.І. Ступницький, В.М. Коверда [9], Н.В. Тараба [10], Я.О. Чапічадзе [12]. Однак, множина видів факторингу та їх різноманітність ускладнює можливість побудови затребуваного інформаційного забезпечення управління діяльністю факторингової компанії (факторинговим бізнесом) в умовах ризику.

Мета дослідження. Незважаючи на вагомe значення одержаних вченими наукових результатів дослідження питання класифікації факторингу та групування його видів за напрямками господарської діяльності й досі лишається проблемою структурування факторингового бізнесу та організації його обліку для цілей ризик-орієнтованого управління.

Викладення основного матеріалу. Як зазначає В.Ценів, будь-яка класифікація має відповідати таким основним вимогам: поділ множин на групи має здійснюватися за однією ознакою; підмножини, на які ділиться множина не повинні перетинатися чи мати спільні елементи; кожен елемент множини повинен належати лише до однієї підмножини [11].

Систематизувавши існуючі підходи до класифікації факторингу, можна зробити висновок, що вище наведені класифікації не відповідають інформаційним потребам управління ризиками факторингового бізнесу, оскільки майже у всіх видових переліках відсутні класифікаційні ознаки і система підпорядкованих сутнісних характеристик факторингу для цілей обліково-аналітичного управління діяльністю факторингової компанії. Тому, на підставі проведеного дослідження, запропоновано класифікацію факторингу, яка характеризує різновиди факторингових операцій для можливості їх ідентифікації в системі об'єктів бухгалтерського обліку (табл. 1). Характеристику виділених видів факторингу для задоволення інформаційних запитів управління факторинговим бізнесом в умовах ризику можна побачити на рисунку 2.

Таблиця 1

Класифікація факторингу для цілей обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид факторингу
1	<i>Територіальна приналежність</i>	Міжнародний (зовнішній)
		Національний (внутрішній)
2	<i>Право зворотної вимоги</i>	Зворотній факторинг
		Беззворотній факторинг
		Беззворотній із заставою
3	<i>Предмет договору</i>	Реальний (наявна грошова вимога)
		Консенсуальний (майбутня грошова вимога)
4	<i>Повідомлення дебітора</i>	Конвенційний (з повідомленням дебітора)
		Конфіденційний (без повідомлення дебітора)

Продовжуючи дослідження, вважаємо за необхідне розглянути факторингові операції як об'єкт бухгалтерського обліку для підвищення вірогідності та повноти його відображення в бухгалтерському обліку та сприяння задоволенню інформаційних потреб різних рівнів управління.

Для визначення місця факторингу в системі об'єктів бухгалтерського обліку зауважимо, що до об'єктів обліку належить майно або господарські засоби, господарські операції та процеси. В ході дослідження встановлено, що належить факторингу до об'єктів обліку можливе у зв'язку з тим, що право грошової вимоги при факторингових операціях характеризує його як актив. Однак, об'єктом обліку не сам факторинг (оскільки виступає цілим комплексом послуг факторингової компанії), а господарська операція щодо права грошової вимоги, яку переважно відображають у складі дебіторської заборгованості. Поряд з цими об'єктами обліку в факторингових операціях є господарські операції щодо інкасації коштів у рахунок погашення дебітором свого боргу, фінансування під відступлення права грошової вимоги, прийняття факторинговою компанією ризиків (в частині формування резервів, страхування ризиків, виникнення втрат і збитків).

Для можливості структурування факторингового бізнесу за видами діяльності для цілей бухгалтерського обліку виділимо види факторингу за запропонованими вище ознаками (табл. 1) територіальної приналежності факторингових операцій: а) внутрішній факторинг містить такі його різновиди – зворотній та беззворотній факторинг, беззворотній факторинг із заставою; закупівельний (реверсний) факторинг; консенсуальний факторинг; тендерний факторинг; конф'ормінг; факторинг-реструктуризація; б) міжнародний факторинг варто розмежовувати на імпорتنний та експортний (рис. 1, 2).

Рис. 1. Структурування факторингового бізнесу за видами діяльності для цілей бухгалтерського обліку

Необхідно зазначити, що окрім факторингових операцій небанківські фінансово-кредитні установи можуть надавати ряд інших послуг. До таких у ході дослідження належать гарантії, юридичні послуги, послуги лізингу, аутсорсинг, інші господарські операції операційного характеру (страхування, витрати на управління тощо) (рис. 1, 2).

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАКТОРИНГОВОЇ КОМПАНІЇ					
1. ОПЕРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ					
1.1. Основна діяльність			1.2. Інша операційна діяльність		
1	Внутрішній факторинг		1	Гарантія	
1.1	Зворотній факторинг	Фактор має право повернути клієнту право грошової вимоги у разі несплати боржником за своїми зобов'язаннями, а також відшкодувати суму фінансування і комісії за надане факторингове обслуговування	1.1	Гарантія авансового платежу	Послуга з уникнення постачальником ризику несвоєчасного отримання авансового платежу
1.2	Безворотній факторинг	Фактор приймає ризики факторанта і не має права повернення грошової вимоги	1.2	Гарантія платежу	Послуга з уникнення постачальником ризику несплати грошової вимоги
1.3	Безворотній із заставою	Фінансування з вимогою до клієнта надати заставу для покриття суми наданого фінансування	1.3	Гарантія виконання	Послуга з виконання фактором договірних зобов'язань покупця перед постачальником
1.4	Закупівельний (реверсний) факторинг	Здійснюється за ініціативи покупця. Фактор викуповує у постачальника дебіторську заборгованість за номіналом, а покупець повертає вартість профінансованого відвантаження по закінченню відстрочки платежу	1.4	Тендерна гарантія	Компенсації витрат організатору тендера на проведення нового тендера
1.5	Консенсуальний факторинг	Беззаставне фінансування клієнта на купівлю товару або послуг у певного постачальника з метою подальшої поставки дебітору під замовлення	1.5	Післятендерна гарантія	Забезпечення зобов'язань заявника за договором як гарантійного внеску
1.6	Тендерний факторинг	Фінансування клієнта (гроші виграні на тендер) задля ліквідації касового розриву, що утворюється внаслідок відстрочки платежу за конкурсним контрактом	2	Юридичні послуги (щодо ліцензування, укладання договорів, юридичний супровід господарської діяльності тощо)	
1.7	Конф'ормінг	Фінансування поставки за фактом їх підтвердження торговою мережею на підставі партнерських відносин та стратегічної угоди між фактором, покупцем та постачальником	3	Лізинг	
1.8	Факторинг-реструктуризація	Послуга з реструктуризації боргів боржника	3.1	Фінансовий лізинг	
2	Міжнародний факторинг		3.2	Оперативний лізинг	
2.1	Експортний факторинг	Двухфакторний механізм фінансування для клієнта та постачальника, які є резидентами різних країн, де фактор постачальника фінансує експортера, а фактор покупця приймає кредитний ризик та здійснює інкасацію дебіторської заборгованості	4	Аутсорсингові послуги (планування діяльності, аудиторські послуги, контроль якості, бухгалтерські послуги, оптимізація оподаткування, логістика тощо.)	
2.2.	Імпортний факторинг	Двухфакторний механізм фінансування для клієнта та постачальника, які є резидентами різних країн, де фактор постачальника фінансує експортера та адмініструє заборгованість покупця, а фактор покупця приймає всі кредитні ризики	5	Інші господарські операції операційного характеру (страхування, витрати на управління тощо)	
2. ІНША ДІЯЛЬНІСТЬ					
2.1. Фінансова діяльність			2.2. Інвестиційна діяльність		
Операції, пов'язані з отриманням дивідендів, відсотків та інші, що призводять до змін власного та залученого капіталів			Операції з вкладення коштів в об'єкти реального та фінансового інвестування		

Рис. 2. Розмежування послуг факторингової компанії за видами її діяльності для цілей бухгалтерського обліку

Отже, за результатами дослідження особливостей діяльності факторингових компаній як небанківських фінансово-кредитних установ та ідентифікації факторингових операцій як об'єктів бухгалтерського обліку, визначено і теоретично обґрунтовано приналежність факторингу до основної операційної діяльності факторингової компанії, відповідно до чого здійснено структурування факторингового бізнесу за видами діяльності (рис. 2). Таке розмежування господарської діяльності факторингової компанії достовірно та в повному обсязі забезпечить можливість отримати інформацію про обсяги факторингових операцій, їх доходність, рівень прибутку від здійснення факторингу, іншої операційної діяльності та іншої діяльності (фінансових операцій та операцій з реального та/і фінансового інвестування).

Групування факторингових операцій в межах двох груп – міжнародного та внутрішнього факторингу – також дозволяє отримати дані про прибутковність того чи іншого виду факторингу, доцільність здійснення зовнішньоекономічної діяльності та проаналізувати всі можливі загрози здійснення факторингового бізнесу з іноземними контрагентами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Чинне законодавство України в частині регламентації порядку облікового відображення основних операцій фінансових установ, що надають послуги факторингу, дозволяє вести облік таких операцій як у складі основної або іншої операційної діяльності, так і у складі іншої діяльності (фінансові операції), що призводить до інформаційного викривлення реальності. В ході дослідження теоретично обґрунтовано приналежність факторингу до основної операційної діяльності факторингової компанії, відповідно до чого здійснено структурування факторингового бізнесу за видами діяльності.

Виходячи з відсутності єдиного підходу до класифікації факторингу, в роботі систематизовано та уточнено класифікацію як основу розробки обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками факторингового бізнесу. Виділено такі класифікаційні ознаки як: право зворотної вимоги (зворотний, беззворотний); територіальна ознака (міжнародний, внутрішній); предмет договору факторингу (реальний, консенсуальний); наявність повідомлення боржника (конвенційний, конфіденційний).

Таким чином, усі наведені пропозиції дозволяють встановити ризики факторингового бізнесу залежно від виду факторингу та сприяють розробці методичного забезпечення бухгалтерського обліку факторингових операцій в умовах ризику, пошуку методів управління ризиками діяльності та визначенню ефективності управління в цілому.

Список використаної літератури:

1. *Вовчак О.Д.* Факторинг : навч. посібник / *О.Д. Вовчак, Г.С. Шпиргалю, Т.Я. Андрейків.* – К. : Знання, 2012. – 247 с.
2. *Евсейкина Е.Ю.* Бухгалтерский учет факторинговых операций в организациях : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.12 / *Е.Ю. Евсейкина.* – Новосибирск, 2008. – 175 с.
3. *Иваш И.И.* Факторинговые операции: сущность и особенности проведения в Республике Беларусь : метод. пособие / *И.И. Иваш.* – Минск, 2005. – 27 с.
4. *Левченко О.М.* Факторинг: методика облікового процесу / *О.М. Левченко* // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 11 (113). – С. 219–233.
5. *Ляшко В.П.* Впровадження прогресивних методів управління фінансовими ресурсами підприємств у зовнішньоекономічній діяльності : дис. ... канд. экон. наук / *В.П. Ляшко.* – К., 2004. – 174 с.
6. *Науменкова С.В.* Риннок фінансових послуг : навч. посібник / *С.В. Науменкова, С.В. Мищенко.* – К. : Знання, 2010. – 532 с.
7. *Орлова О.В.* Факторингові операції: обліково-класифікаційний підхід / *О.В. Орлова* // Тези. XI Міжн. наук. конф. «Економічні теорії як основа розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та контролю». – Ж. : ЖДТУ, 2012. – С. 277–278.
8. *Пальчук О.І.* Факторинг на світовому ринку фінансових послуг в умовах економічної глобалізації : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.02 / *О.І. Пальчук* ; НАН України, ІСЕМВ. – К., 2011. – 20 с.
9. *Ступницький О.І.* Сучасний факторинг: ефективність торговельних операцій та управління корпоративними фінансами : навч. посібник / *О.І. Ступницький, В.М. Коверда.* – К. : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2010. – 255 с.
10. *Тараба Н.В.* Види договорів факторингу / *Н.В. Тараба* // Право України. – 2006. – № 1. – С. 78–81.
11. *Ценев В.* Совершенная классификация / *В.Ценев* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://psyberia.ru/remarks/sclass>.
12. *Чанічадзе Я.О.* Договір факторингу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / *Я.О. Чанічадзе.* – Харків, 2000. – 191 с.

References:

1. *Vovchak, O.D., Shpargalo, G.Je. and Andrejkiv, T.Ja.* (2012), «*Faktoryng*», Znannja Publ., K., pp. 247.
2. *Evseykina, E.Yu.* (2008), «*Bukhgalterskiy uchet faktoringovykh operatsiy v organizatsiyakh*», dis ... k.e.n., Novosibirsk, 175 p.
3. *Ivash, I.I.* (2005), «*Faktoringovyje operatsii: sushchnost' i osobennosti provedeniya v Respublike Belarus'*», Minsk, 27 p.

4. Levchenko, O.M. (2010), «Faktoryng: metodyka oblikovogo procesu», «Aktual'ni problemy ekonomiky», No. 11 (113), pp.219–233.
5. Ljashko, V.P. (2004), «Vprovadzhennja progresyvyh metodiv upravlinnja finansovymy resursamy pidpryjemstv u zovnishn'oeconomicnij dijal'nosti», dys. k.e.n., K., 174 p.
6. Naumenkova, S.V. and Mishhenko, S.V. (2010), «Rynok finansovyh poslug», Kyi'v, Znannja Publ., 532 p.
7. Orlova, O.V. (2012), «Faktoryngovi operacii':oblikovo-klasyfikacijnyj pidhid», Tezy XI Mizhn. nauk. konf. «*Ekonomichni teorii' jak osnova rozvytku buhgalters'kogo obliku, analizu ta kontrolju*», Zhytomyr: ZhDTU, pp. 277–278.
8. Pal'chuk, O.I. (2011), «Faktoryng na svitovomu rynku finansovyh poslug v umovah ekonomichnoi' globalizacii'», avtoref. dys. ... k.e.n., K., 20 p.
9. Stupnyc'kyj, O.I. and Koverda, V.M. (2010), «Suchasnyj faktoryng: efektyvnist' torgovel'nyh operacij ta upravlinnja korporatyvnymy finansamy», K. : Vyd.-poligr. centr «Kyiv. Un-t», 255 p.
10. Taraba, N.V. (2006) «Vydy dogovoriv faktoryngu», *Pravo Ukrainy*, No 1, pp. 78–81.
11. Tsenev, V. «Sovershennaya klassifikatsiya», available at : <http://psyberia.ru/remarks/sclass>
12. Chapichadze, Ja.O. (2000) «*Dogovir faktoryngu*», dys. K.juryd.n., Harkiv, 191 p.

Вигівська Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками господарської діяльності підприємств;
- проблеми бухгалтерського обліку витрат суб'єктів господарювання.

Макарович Вікторія Костянтинівна – доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Наукові інтереси:

- обліково-аналітичне забезпечення фінансових інструментів.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2017.